

MÜSTEMLEKE ZAMANLARI: BİR FRANTZ FANON OKUMASI*

Ejder ULUTAŞ**

ÖZ

Kolonyalizm, bir devletin başka bir devlet yahut toplum tarafından her alanda ve anlamda işgal edilmesi diye ifade edilebilir. Sömürgeci, burada halk üzerinde her türlü tasarruf yetkisini kendinde görmektedir. Böylece yerli halkın sadece toprağını değil, muhayyile dünyasını dahi işgal etmek istemektedir. Ve bunu işgal ettiği yerin iyiliği için yaptığını söylemekte bir beis görmemektedir. Sömürgeci işgal ettiği yeri ve halkı değiştirirken orada bulunan halk da bir süre sonra durumu içselleştirebilmektedir. Zorla kabul ettirilen değişime bir süre sonra sömürge halkı gönüllü bir şekilde uyum sağlamaktadır. Bu çalışmanın esasını teşkil eden Frantz Fanon da böylesi bir psikolojiyi masaya yatırmaktadır. Fort-de-France’da orta sınıf bir siyah ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Fanon, siyah-beyaz çatışmasını ele almaktadır. Beyaz adamın siyahı aşağılaması ve siyah adamın ise beyaz olma arzusunu enine boyuna tartışmaktadır. Çalışmada, Fanon üzerine yazılan metinler ve Fanon’un iki değerli çalışması ekseninde bir tartışma yürütülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sömürge Toplumlari, Siyah-Beyaz Çatışması, Frantz Fanon.

COLONIAL TIMES: A FRANTZ FANON READING

ABSTRACT

Colonialism can be defined as the occupation of one state by another state or society in every field and sense. The colonialist sees all sorts of savings over the people here. Hence, he wants to invade not only the land of the indigenous people, but even their imaginary world. Besides, he does not consider it risky to claim to have done it for the good of the place he occupies. While the colonial occupant changes its place and people, the people there can internalize the situation after a while. By time, the colonial people voluntarily adapt to the forced change. Frantz Fanon, who constitutes the basis of this study, examines such a psychology. Born into a middle-class black family in Fort-de-France, Fanon deals with the black and white conflict. He discusses the insults of the white man to the black one and the desire of the black man to be white. In this study, a discussion is conducted on the axis of the texts written on Fanon and Fanon’s two-valued works.

Keywords: Colonial Societies, Black-White Conflict, Frantz Fanon

Atf Bilgisi: ULUTAŞ, E. “Müstemleke Zamanları: Bir Frantz Fanon Okuması”, İMGELEM, 3 (5): 305-316.

Citation Information: ULUTAŞ, E. “Colonial Times: A Frantz Fanon Reading”, İMGELEM, 3 (5): 305-316.

* Bu çalışma Hece dergisinin 197. sayısında yayınlamış olan “Yeryüzünün Lanetlileri” adlı düşünce yazısının gözden geçirilmiş ve genişletilmiş halidir.

**Dr. Muş Alparlan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü. E-posta: e.ulutas@alparlan.edu.tr ,

ORCID No: 0000-0002-3599-6181

Araştırma Makalesi/Research Article.

Başvuru/Received: 20.11.2019

Kabul/Accepted: 25 .11.2019

“Avrupalılar, bu kitabı açın, içine bakın. Karanlıkta birkaç adım attıktan sonra bir ateş çevresinde toplanmış yabancıları göreceksiniz; yaklaşın ve onları dinleyin. Sizin acentelerinize ve buraları koruyan paralı askerlere layık gördükleri yazgıyı tartışıyorlar. Belki sizi görecekler, ama seslerini bile alçaltmadan aralarında konuşmaya devam edecekler. Kayıtsızlıkları sizi can evinizden vurur: Onların babaları, gölgelerde yaşayan o yaratıklar, sizin yarattıklarınız, ölü canlardı; onlara ışık veren sizdiniz, onlar yalnızca size hitap ederlerdi ama siz bu zombilere cevap vermeye tenezzül etmezsiniz. Onların oğulları sizi görmezden geliyor. Onları ısıtan ve aydınlatan ışık size ait değil, siz saygılı bir mesafeye duran siz, kendinizi kaçak, geceye özgü, işi bitmiş hissedeceksiniz. Şimdi sıra sizde. Bir başka şafağın doğacağı bu karanlıklarda artık zombi sizsiniz.” J. P. Sartre

GİRİŞ

Frantz Fanon’un Yeryüzünün Lanetlileri adlı eserine yazdığı önsözde, yukarıdaki ifadelerle Sartre bir dirilişin muştusunu mu veriyor yoksa Batı’ya karşı yaklaşan bir rövanşın matemine hazırlık mı yapıyor bilemiyoruz ama bildiğimiz bir şey varsa o da Siyah Derililerin Beyaz Maskeleri yavaş yavaş indirmeye başladığı bir dönemin gelmiş olduğudur. Bu önsözde Sartre’dan bir Fanon güzellemesi yapmasını beklemek çok gerçekçi olmayacaktır. Ancak her ne kadar, Fanon’un şiddet söylemine karşı, metnin genel havasında bir olumsuzlama varsa da nihayetinde Sartre’ın burada yazara dair takdir içerecek beyanlarda bulunduğunu kaydetmek gerekiyor. Sartre’ın dikkatini çekecek ne yapmıştır Fanon, ne tür talep ve söylemler üzerinden üretmiştir entelektüel kimliğini? Sömürgeleştirilmiş toplumların arkeolojisinde kaydettiği bilgiler ve yaptığı değerlendirmeler Fanon’u kültürel tartışmalarda nerelerde konumlandırmaktadır? Bu gibi sorular etrafında bir tartışma yürütmek gerekmektedir.

Martinik’in başkenti Fort-de-France’da 20 Temmuz 1925’te asırlar önce Afrika’dan getirilen kölelerin soyundan gelen ve Fransız asimilasyon politikalarından etkilenmiş, orta sınıf bir siyah ailenin çocuğu olarak dünyaya gelen Frantz Fanon; Cezayir Bağımsızlık Savaşı’nda, Fransız vatandaşı olmasına karşın Cezayirli direnişçilerin safında yer alan, politik baskı ve

şiddetin yıldırıldığı mazlumların/ezilenlerin sözcülüğüne soyunan sıra dışı bir psikiyatrdır (Sayar, 2002). Fanon'un entelektüel ünü ya da karizması, ağırlıklı olarak Siyah Deri Beyaz Maske¹ (Black Skin, White Mask) ve Yeryüzünün Lanetlileri² (The Wretched of the Earth) adlı çalışmalarıyla cisimleşmiş ve kendisini göstermiştir. Bu çalışmaların ana temasını, isimlerinden de anlaşılabilir gibi ırkçılık ve kolonyalizm gibi dönemin en can alıcı kavramları oluşturmaktadır. Irkçılık, Sömürgecilik, sömürsüzleş(tir)me gibi süreçlerin analizi ve bu hastalıklı hallerin çıkışında izlenecek yolların ne olacağı üzerine ciddi bir mesai harcayan Fanon, “sadece sömürsüzleştirme hareketinin teorisyeni olarak kalmayıp aktif bir şekilde sürece dâhil olurken aynı zamanda günümüzde halen de post-kolonyal çalışma alanlarında temel bir referans olarak gösterilmektedir” (Lazarus, 2005: 162). Kısa bir ömre aksiyoner bir kişilik ve derin bir felsefe sığdırmış olan Fanon, özellikle Cezayir işgali dolayısıyla şahit olduğu travmatik durumlar üzerine, psikiyatri ihtisasının verdiği donanımla derinlikli analizlerde bulunmuştur.

Fanon'a yönelik eleştirilerin odaklandığı temel nokta şiddet meselesi olmuştur. Şiddetin yani fiziksel şiddetin meşru bir güç olarak kullanılması gerekliliğine yönelik beyanları onu eleştirilerin odağına yerleştirmiştir. Çünkü Fanon için şiddet bir yoldur. Bora (2005) Frantz Fanon'un alâmet-i farikasının şiddet olduğu üzerine dikkatleri çekmektedir. Yeryüzünün Lânetlileri eserinin “Şiddete Dair” başlıklı bölümünde şiddete yönelik serdettiği ifadelerden ötürü şiddeti meşrulaştıran ve taltif eden bir ideolog olarak ün kazanmıştır. Zira sembolik manasıyla beraber şiddet, örgütlenmenin, direnişin bir rüknünü oluşturmaktadır. Şiddetin katarsis sağlayıcı niteliği de Fanon'un kabulleri arasındadır. Fanon'da sömürgecilik karşıtı şiddet, Hegelci efendi-köle diyalektiğinde kölenin çalışmaya ve emeğe yönelmesine tekabül etmektedir. Şiddet ayrıca tanınma talebini ifade eden ve bizzat anlam üretici bir emek sürecinin adı olmaktadır.

İlk eseri olan Siyah Deri Beyaz Maske 1952'de yayımlanmıştır. Kitap, sömürgeciliği ve onun yıkıcı etkilerini incelemiş; insan hakları, sömürgecilik karşıtı hareketlerle siyah insanların bilinçlenmesi üzerinde büyük bir etkide bulunmuştur. Bu metinde Beyazların sömürgecilik çerçevesinde Siyahlara daha güzel bir yaşam hayali ve alçaltıcı bir varoluş empoze ederek onları değerlerinden uzaklaştırdığı tartışılmaktadır. Yeryüzünün Lanetlileri adlı çalışması ise 1961'de

¹ bkz. 2009, İstanbul: Versus Yayınları.

² bkz. 2011, İstanbul: Versus Yayınları.

yayımlanmıştır. Eser, Fransız güçlerinin Cezayirlilere yaptığı işkencelerin etkilerini ele almış ve kapsamlı bir değerlendirmeye tabi tutmuştur. Fanon bu eserinde sömürgeciliğin ve işkencenin yol açtığı psikiyatrik hastalıkları etraflı bir biçimde tartışmaktadır. Eser sömürge karşıtı mücadelelerin motive edilmesinde ve Üçüncü Dünya ülkelerindeki özgürlük taleplerinin dillendirilmesinde kullanılan temel bir kaynak olmuştur.

İstimplak Edilenlerin Pedagojisi

Modern dünyanın baş döndüren yapısını ironik bir dille ele alan Göğü Delen Adam (2015) adlı çalışma, bir bakıma modernitenin ve modern dünyanın bireyine reddiyedir. Bir kabile reisinin dilinden dökülenlerin yine modern bir birey tarafından dolaşıma sokulması neticesinde ortaya çıkan metin; modernitenin kanun ve kanonlarına bir meydan okumaya girişmektedir. Ayrıca modern dünyaya göz kırpan ve ona öykünen taşralıya da uyarılarda bulunmaktadır. Papalagi diye adlandırdığı modern bireyin “onlara ışığı getireceğine” (2010: 15) inandırılmış bir halkın nasıl karanlığa çekildiği üzerine dikkatleri çekmektedir. Modern dünyanın beklentileri ve vaatlerinin yerliler için pek bir anlam ifade etmediğini kaydeden metin; vaatlere kanacak insan sayısının ise az olmadığına dair uyarılarda bulunmaktadır. Modern bireyin sömürgeci zihniyetinin, sömürgeye uğramış olanda aşağılık kompleksine neden olabilecek bir motivasyon ürettiği dile getirilmektedir.

Fransızca bir sözcük olan colonialin Türkçedeki karşılığı sömürgelere ilişkin; colonialisme’in karşılığı ise sömürgeciliktir (Urhan, 2013: 79). Kolonyalizm, kısaca bir devletin başka bir devlet yahut toplum tarafından her alanda ve anlamda istimplak edilmesi diye ifade edilebilir. Müstemlekeci, burada bulunan topyekûn halk üzerinde her türlü tasarruf yetkisini kendinde görmekte, yerli halkın sadece toprağını değil, muhayyile dünyasını dahi işgal etmek istemektedir. Sömürgeleştirmeyi işgal ettikleri yerin iyiliği için yaptıklarını, orada iskân edenlerin ıslahı için uğraştıklarını ve daha medeni bir hayat vaat etmek üzere geldiklerini dillendirmekte bir beis görmemektedirler. Kolonyalizmin tarihini her ne kadar çok eskilere götürmek mümkünse de teknolojik anlamda büyük ivmelerin elde edildiği bir dünyada kolonileştirmenin artık çok farklı fraksiyonlarının gerçekleştiğini kaydetmek gerekiyor.

Sömürgeleştirmelerin hepsi temelde aynı amaca hizmet etse de çıkış noktaları, söylemleri ve bastıkları zemin itibariyle farklılık arz edebiliyorlar. Modern kolonyal hareketin kapsamlı ve

sistematik bir hareket olduğunu ifade eden Taşdelen'e göre (2013: 75) sömürünün kapsamlı ve sistematik olması; onun bir ontolojisinin, epistemolojisinin, teknolojisinin ve bütün bunlarla birlikte bir felsefesinin olması demektir. Batı kültürü, Doğu kültürünün geriliği, ilköğrenimi, barbarlığı, cehaleti yönünde bir söylem geliştirirken, modern bilimi ortaya çıkarmanın, onu giderek teknolojiye dönüştürmenin öz güveni ile dünyanın kahir ekseriyetini yönetme, yönlendirme ve kaynaklarına el koyma hakkını kendinde görmüştür.

Belli bir kesimin kasasını doldurup memnun eden kolonyal hareket ne yazık ki başka bir kesimin mahvolmasına neden olmaktadır. Hal böyle olunca kolonileştirilen toplumların içerisinde bu haksızlığa ve uyuşturulma durumuna dur demek üzere fikri hareketlenmeler gerçekleşebilmekte ve eğer halk katında destek bulursa olumlu anlamda nihayete erdirilebilmektedir. Kitleleri harekete geçirecek kişilerin aksiyonerlik tonu büyük oranda bu başarının imkânını belirlemektedir. Tabir yerindeyse halkı sarsıp uyandıracak kişilerin varlığı önemli olmaktadır. Frantz Fanon da gerek kendi döneminde gerekse sonraki dönemlerde, kitlesel hareketleri motive edici bir niteliğe sahip olmuştur. Nitekim Şeriatî'nin kaydettiği gibi (1986: 87) Fanon ve birkaç Afrikalı düşünür ile önder, halklarını uyandırmaya ve Afrika'daki Avrupa sömürgeciliğine karşı durmaya muktedir olmuşlardır. Fanon'un özellikle "yeryüzünün lanetlileri" isimli eseri önemli etkilerde bulunmuştur. Taylor'a göre (2010: 85) yazar kitabında, sömürgelerin ana silahının, kafalarındaki sömürgeleştirilmiş halk imajını, ezilen halklara zorla dayatmak olduğunu ileri sürer. Ezilen halklar, özgürlüklerine kavuşabilmek için, önce kendilerini bu aşağılayıcı öz-imajdan arındırmak zorundadırlar.

Fanon, özgürlüğe giden yolda, başlangıçta yabancıların dayatması sırasında görülen şiddete eş değer bir şiddetin kullanılmasını önermektedir. Fanon'dan etkilenenlerin bir kısmı onun bu önerisini izlememiş fakat öz-imajın değiştirilmesi yolunda, hem ezilenlerin kendileri, hem de egemenlere karşı bir savaşım verilmesi gerektiği görüşü yaygın kabul görmüştür. Sayar'ın (2002: 142-147) kaydettiği üzere Fanon'a göre beyaz adam kendisini tanrı ilân ederek üstünlük karmaşasına hapsolmuştur, siyah adam ise beyaz olmak konusunda duyduğu yoğun istekle aşağılık karmaşasından mustariptir. Fanon, siyah insanın sürekli avcısına âşık bir av olduğunu söylemektedir. Martinikli siyah ailelerin pek çoğunda görülen zenci düşmanlığının beyaz kültürel stereotiplerin içselleştirilmesiyle ortaya çıktığını dile getirmektedir. Siyah adamın

beyaz olma arzusunu obsesyonel nevroza benzeten yazar, aşağılık duygusunun olumlu bir benlik imgesini engellediğini söylemektedir.

Fanon'a göre sömürgeci efendinin köle tarafından tanınma gibi bir derdi yoktur; orada insan-insan arasında değil insanla insan-olmayan arasında bir mücadele söz konusudur (Bora, 2005). Siyah aşağılık kompleksinin tutsağıyken, beyaz efendi ise büyüklük kompleksinin yanlısımları içerisinde yaşamaktadır. Beyaz insan siyah insana bir çocuğa davranır gibi davranmaktadır (Ünlü, 2011: 14). Yüne Ünlü'nün ifadeleriyle (2011: 17-34). Fanon'a göre, ilki tanıyan, sözü olan, iktidar sahibi bir bireyken, ikincisi tanınmayan, sözü ve dili olmayan, ezilen-horlanan-dışlanan, tümüyle iktidarsız bir kişiyi imlemektedir. Fanon bu düşüncelerini iki temel metin üzerinden esasen dile getirmektedir. Siyah Deri, Beyaz Maske'de insansızlaştırma, nesneleştirme gibi kolonyal durumları işlerken, Yeryüzünün Lanetlileri'nde vurguyu nesne olanın özneleşmesine, kendi sözü ve eylemiyle tekrar insanlaşmasına kaydırmıştır. Siyah ve beyaz savaşının ontolojisi ile epistemolojisini anlamayabilmek adına bu iki metne eğilmekte fayda vardır.

Yeryüzünü Lanetleyen Beyaz Maskeliler

Ekonomiden, siyasete kültürden dine kadar pek çok konuyu birbirine mezcederek verdiği eserlerinde yazar, yaşanan tutukluluk halinden çıkışın kendince bir yolunu sunuyor ve kurtuluş için yapılacakları uhdesinde tutuyor. “Ey bedenim beni daima sorgulayan bir insan kıl” diyen Fanon'un hitap ettiği Yeryüzünün Lanetlileri; sömürgeci tarafından ezilen, Marksizm'in, lümpenliğin bile aşağı tabakasında gördüğü toprak ve emek isteyen yoksullar ile köylülerdir. Kolonyalistler, bu insanlara hayatı zindan etmeyi kendileri için bir hak olarak görürken ideal düzene giden yolda köylüye gerek duymayan Marksistlere göre ise Fanon kurtuluş mücadelesinde köylülerin gücünü fazla abartmıştır.

Şiddet üzerine düşüncelerinde, sömürgeleştirme üzerine yoğunlaşan Fanon'a göre sömürgeci ile sömürge halkı eski tanışlardır. Aslında sömürgeci onları iyi tanıdığını söylerken haklıdır. Sömürgeyi yaratan ve yaratmaya devam eden sömürgecidir. Sömürgeci kendi gerçekliğini, yani servetini sömürge sistemine borçludur. Sömürgeleştirilmenin alışılmadık önemi, daha ilk günden, sömürülenin asgari talebiyle başlamasıdır demekte ve sömürgeleştirilmeyi ifade ettiğini düşündüğü şu cümleyi ikrar etmektedir: Sonuncular birinci

olacaktır. Sömürgeleştirilenin, özgürlük getirmediğini, tarih içerisinde tahakküm türlerinin değişerek varlığını koruduğunu düşünmektedir. Ona göre sömürgeleştirme, tüm çıplaklığıyla sunulduğunda, bütün gözeneklerinden el yakan sıcaklıkta mermiler ve kanlı bıçaklar fişkirir. Çünkü eğer sonuncu birinci olacaksa, bu ancak iki başoyuncunun kanlı ve kesin çatışması sonucu olabilir. Sonu baş yapmaya, örgütlü bir toplumu tanımlayan ünlü kademeleri tırmanmalarını sağlamaya yönelik bu kararlılık, kuşkusuz şiddet de dâhil olmak üzere bütün imkânlar için içine katıldığında başarılı olabilir ancak. Şiddeti son seçenek olarak sunarken bünyesinde taşıdığı şiddeti her an dışarı çıkarabilecek sömürge halkı söylemiyle, sömürge halkını motive edici bir deşinide bulunuyor yazar. Bu programı gerçekleştirmeye, onu itici güç haline getirmeye karar veren sömürge halkı şiddete daima hazırdır diyen Fanon'a göre sömürge halkında, tabularla dolu bu dar dünyanın ancak mutlak şiddetle sorgulanabileceğı, daha doğduğı andan itibaren gayet belirgindir.

Kapitalist ülkelerde, sömürülenler ile iktidar arasında çok sayıda ahlak hocası, danışman ve kafa karıştırıcı girer. Sömürge bölgelerde ise, tam tersine, sömürge halkıyla teması polis ve ordunun sürekli varlığı, sık sık ve dolaysız müdahaleleri sağlar, dipçik darbeleri ve napalmlarla ona yerinden kımıldamamasını öğütler. Aracı, baskıyı hafifletmez, tahakkümü gizlemeye de çalışmaz. Bunları yasa uygulayıcısının temiz vicdaniyle sergiler ve uygular. Aracı, şiddeti sömürge tebaasını evlerine ve zihinlerine taşır diyen yazara göre sömürgecinin yaşadığı şehir, dayanıklı olması için taştan ve çelikten yapılmıştır. Işıklar içerisinde, asfalt bir şehirdir, çöp kutuları her zaman meçhul atıklarla doludur, hiç görülmemiş, hayal bile edilemeyecek şeylerle dolup taşar. Sömürgecinin ayakları asla görülemez, belki denizde görülebilir, ama orada da ayaklarını göreceğ kadar yakınına gidemezsiniz. Oturduğı yerin sokakları temiz ve düzgün olmasına, taş ve çukur bulunmamasına karşın, sömürgecinin ayakları sağlam ayakkabılarla korunur. Sömürgecinin şehri, insanın karnının tok, sırtının pek olduğı bir yerdir, tembellik yeridir, karnı her zaman iyi şeylerle tıka basa doludur. Sömürgecinin yaşadığı yer, beyaz insanların, yabancıların bölgesidir. Sömürge halkı için durum bunun tam tersidir. Sömürge dünyasının yok edilmesi, sömürgecinin yaşadığı bölgenin tamamen yok edilmesidir, toprağın en derinine gömülmesi ya da bölge topraklarından kovulması demektir.

Sömürgecinin bakış açısından sömürge dünyasının nasıl göründüğünü tahlil etmeye çalışan yazara göre sömürgecinin gözünde sömürge toplumu değerlerden yoksun bir toplum

olarak tanımlanmaktadır. Yerlinin ahlak kurallarına duyarlı olmadığı ilan edilir. Ve sömürgecilik koşullarında, sömürgeci sömürge halkını yerden yere vurmaya ancak bu halk beyaz değerlerinin üstünlüğünü açık seçik kabul ettiği son verir. Sömürgesizleştirme döneminde, sömürgeleştirilen yığınlar bu değerleri aşağılar, onları hakaret yağmuruna tutar ve üstlerine kumar. Sömürge burjuvazisi, narsistik diyaloguyla, akademisyenleri aracılığıyla sömürge halkının kafasına, insanların bunca hatasına karşın olmazsa olmaz değerlerin ölümsüz olduğunu sokmaktadır. Sömürge aydını ise bu düşüncelerin ikna gücünü kabul etmiştir.

Eserlerin genelinde sömürgeleştirme sürecinde, toplumda aydın rolünü üstlenen kişilerin de adeta bir akıl tutulması yaşadığına dair yer yer sitem ve hayıflanmalara şahitlik etmek mümkün. Metinlerde, tarihsel ve toplumsal öngörü anlamında zayıf olan aydının, sömürgeciyle kurduğu diyalogun etkisiyle halkın özgürleşim sürecindeki rolünü göremediğine dair değerlendirmeler mevcuttur. Nitekim Fanon'a göre sömürge aydını, bencillik, kibirli yakınmalar, ille de son sözü kendisi söylemek isteyenlerin çocuksu aptallığı gibi bütün putlarının bir tür engizisyon yangınında yanıp kül olduğuna tanık olacaktır. Sömürgeci kültürün tuz buz ettiği bu sömürge aydını, köy meclislerinin gücünü, halk komitelerinin kuvvetini; mahalle ve hücre toplantılarının olağanüstü verimliliğini de keşfedecektir. Afrika'nın ve dünyanın bugünkü koşullarında, bağımsız ve yoksul olan bu halk hızla ivme kazanan adımlar atarak toplumsal bilince erişecektir. Küçük bireyciler bunu çok geçmeden bizzat öğreneceklerdir.

Sömürge dünyasının haritasını çıkarır gibi yaptığı tasvirlerde Fanon'a göre sömürge dünyası, bölümlere ayrılmış, hareketsiz bir dünya, heykeller dünyasıdır: Fethi yöneten generalin heykeli, köprüyü yapan mühendisin heykeli. Kırbaçlaya kırbaçlaya derilerini yüzüp ortaya çıkardığı omurgaları taşlarıyla ezmekle kalmayan, hukuki anlamda da yerli halkı her an tepeleyecek bir pozisyonda bulunan sömürgecinin yönettiği dünya karşısında, sömürge halkı sömürgecinin gözünde suçsuzluğu kanıtlanana kadar her zaman suçludur. Ama bu suçluluk sömürge halkının kabul ettiği bir suçluluk değildir, daha çok bir tür lanet olarak, Demokles'in kılıcı olarak görülür. Ama sömürge halkı ruhunun derinliklerinde hiçbir otoriteyi kabul etmez. Üstünde egemenlik kurulmuştur ama ehlileşmemiştir. Bu yüzden sömürgeci, bu halkı ehlileştirmeye çalışır ve terbiye sınırları dışına çıkan halkı hizaya getirecek uygulamalara her an hazırdır. Bunu yaparken kendisinin efendi olduğunu her fırsatta göstermeye çalışır. Sömürgeci

teşhircidir. Güvenlik endişeleriyle, sömürge halkına “Burada efendi benim”i yüksek sesle hatırlatır.

Hal böyleyken ne yazık ki halk bu durum karşısında sessiz kalır ve kendi hayatlarına sömürgeciler tarafından ipotek konmadığını düşünür ya da durumu kabullenmek istemez, hayatını bu düşünce içerisinde devam ettirmeye çalışır. Böylece sömürge halkı kendisini tüm kas ve ruhuyla kan davasına atarak sömürgeciliğin asla var olmadığını, her şeyin eskisi gibi sürdüğünü, tarihin devam ettiğini kendisine kabul ettirmeye çalışır. Dine olumsuz bir misyon yükleyen Fanon’a göre sömürge halkı dinin etkisiyle sömürgeciyi dikkate almamayı başarır. Kadercilik ezenin tüm sorumluluğunu ortadan kaldırır. Kötülüklerin, sefaletlerin ve yazgının nedeni Tanrı’ya bağlanabilir. Birey bu şekilde Tanrı’nın buyurduğu yıkımı kabul eder, sömürgecinin ve yazgının önünde eğilir ve içsel yapısının bir anlamda yeniden yapılanmasıyla taş gibi sakinleşir. Sömürge halkının pasifleştirilmesinde sömürge burjuvasına “olmazsa olmaz” din yardım ve yataklık yapar. Tokat yediğinde öteki yanağını çeviren, kendisine karşı günah işleyenleri affeden, tükürülür ve hakaret edilirken hiç irkilmeyen bütün o azizler el üstünde tutulur ve örnek gösterilir. Ancak yazar bu olumsuz havayı dağıtarak, bu durumun bir yerde sonra ereceği, halkta farkındalık oluşturulabileceği ve bağımsızlık mücadelesinin başlayacağı müjdesini vermekte gecikmiyor. Ve yazara göre nihayet yıllar boyu süren gerçekdışılıktan sonra, en şaşırtıcı hayallerle uğraştıktan sonra, sömürge halkı elinde silahla varlığını tehdit eden tek gücün yani sömürgeciliğin karşısına en nihayetinde dikilir. Ateş ve barut arasında büyüyen sömürge halkının gençleri, zombi atalarla, iki başlı atlarla, dirilen ölülerle ve esnerken bedenlere giren cinlerle alay etmekle tereddüt etmez. Sömürge halkı bir süre sonra gerçekliği keşfeder.

Siyah Deri Beyaz Maske’de “horgörü ve aşağılanma” üzerine sarf ettiği sözlerde siyah insanın beyaz olmak istediği üzerinde durulurken, beyaz insanın ise köleleştirici düzeneklerini durmadan çalıştırarak daha yüksek bir insanlık düzeyine ulaşmanın peşinde olduğunu dile getirmektedir. Beyaz insan beyazlığıyla, siyah insan da siyahlığıyla damgalıdır. Ancak bir gerçek vardır ortada: Beyazlar kendilerini Siyahlardan üstün görmektedir. Bir başka gerçek de şu: siyahlar, beyazlara ne pahasına olursa olsun düşünce zenginliklerini göstermek istemektedirler. Sık sık, akıl ve zekâca onlardan geri kalmadıklarını kanıtlama hevesine kaptırmaktadırlar kendilerini. Siyah insan için bir tek alını yazısı var; ona kendini tüketircesine peşinden koşma coşkusu veren bir tek kader: Beyaz olmak. Bu kompleks başlıca iki sürecin ürünüdür: Ekonomik

süreç ve içselleştirme süreci. Beyaz ve Siyah antagonizmasında Fanon, bu antagonizmayı sosyjeni merkezinden okumaktadır. Bu sosyjeneye göre beyaz insan üstünlüğün; siyah insan ise aşağı sınıfın adı olmaktadır. Bilakis Fanon bunun böyle olmadığını ve olmaması gerektiğinin altını çizmektedir. Fanon'a göre siyah insanı normal dışı yapan amil bizzat kendi içinde yuvalanmaktadır. Bu aşağılık kompleksinin nihayete erdirilmesi gerekmektedir. Beyaz adam ise aldatan ve aldatılan kişi durumundadır. Beyaz insan kendisinin üstün olduğu zehabına kapılmaktadır.

Son zamanlara dair önemli bir tespitte bulunan yazara göre sömürgecilik artık biçim değiştirmiş ve sermaye birikim evresinin ardından bugün kapitalizm karlılık nosyonunu değiştirmiştir. Sömürgeler pazar olmuştur. Sömürge nüfusu, tüketici pazarıdır. Sosyalizmin gücüne inanan yazara göre sosyalist ülkelerin koşulsuz desteğiyle yüreklenen sömürge halklar ellerine geçen bütün silahlarla sömürgeciliğin zapt edilemez kalesine doğru atılırlar. Bu kale bıçakla ve çıplak ellerle yıkılmaz olsa da soğuk savaş koşulları dikkate alındığında yenilmezliği paramparça olur. Halkın karizmasını adres göstererek kurtuluşu muştulayan yazara göre sömürge halkının seçtiği argümanı ona belirten de sömürgecidir ve şimdi kaderin ironik bir cilvesiyle, sömürge halkı sömürgecinin şiddetten başka bir şey anlamadığını söylemektedir. Çalışmalarında bağımsızlığını elde etmiş ve uluslaşma yoluna girmiş bir toplumun artı ve eksilerinden bahseden yazar önemli bir probleme işaret ederek, aslında tahakkümün bitmeyeceğini, sadece şekil değiştirerek devam edeceğini dile getirmektedir. Ama yazar, yine de kendileri olarak kalmanın zor olmadığını ifade ederken başarıyı da Avrupa dışındaki örneklerde aramak gerektiğini dillendirmektedir.

SONUÇ

Frantz Fanon'un, sömürge karşıtı düşünce yazıları birçok çalışmaya ilham olmuştur. Ezilen-ezen antagonizması çerçevesinde ele alınan metinlerin önemli düşünsel uğrak alanlarından biridir Fanon. Kolonyalizmin hüküm sürdüğü topraklarda ve eşitsizliğin hâkim olduğu insan ilişkilerinde muhalif söylemlerde bulunmak bir bakıma intihar girişiminde bulunmak anlamına gelmektedir. Özellikle egemen kültür ve dilin hilafına serdedilecek ifadeler yahut eylemlerde bulunmak, şiddetin en sert haliyle yüzleşmeyi peşinen kabullenmek demektir. Egemen dil ve kültürün ürettiği retorik ve dolaşıma soktuğu buyruklar, kendisine tabi olanlardan tam teslimiyet beklemektedir. Farklı talepler ya ötekileştirilmekte yahut şiddet diliyle bertaraf edilmektedir. Bir

toplumun topyekûn istimlak edildiği sömürge durumunda ise iş bir hayli zorlaşmaktadır. Müstemlekeci sömürdüğü toplumlara uygarlık getirdiği söylemiyle işgale meşruiyet kazandırmaya çalışmakta, sömürü düzenini süreklileştirmektedir.

Sömürgecilik üzerine önemli metinler kaleme almış olan Fanon, sömürgeciye karşı bir öze dönüşün neliği ve nasıllığı hakkında etraflı bir reçete sunmaktadır. Sömürgeci, sömürdüğü halkın yaşamını kendine mülk görmekte, halk üzerinde her türlü tasarrufta bulunabilmektedir. Frantz Fanon, siyah ve beyaz savaşımında beyazın üstünlük iddiasıyla siyah insanın yaşamına her alanda ve anlamda şerh düştüğünü kaydetmektedir. Ancak Fanon'a göre bu sadece siyah ve beyaz arasında cereyan eden bir savaş değildir. Aynı zamanda siyahın da siyah olanla bir hesaplaşmasını içermektedir. Siyah insanların ezilmişliklerinden kurtulması gerektiği düşüncesi lümpen siyahların gündemine girmemektedir. Sadece lümpen siyahların bilinçlendirilmesi de problemi düzeltmeye yetmeyecektir. Tabir yerindeyse “mütecavizine âşık mağdur” durumundaki siyahların da rehabilitasyondan geçmeleri gerekmektedir. Siyah insanın beyaz insana karşı giriştiği mücadelede beyaz insana öykünen, beyaz insan gibi düşünmeye ve yaşamaya çalışan siyah insan, özgürleşim yolunda önemli bir engel teşkil etmektedir. Fanon, ezilmiş, sömürgeleştirilmiş toplumların cendereden çıkabilmelerini bir iç hesaplaşma gerçekleştirebilme potansiyeline bağlamaktadır. Netice itibariyle Fanon'a göre müstemleke, istimlak edilen tarafından içselleştirilmediği sürece baş edilebilecek ve üstesinde gelinebilecek bir probleme karşılık gelmektedir.

KAYNAKÇA

- Bora, Tanıl (2005). “Paris Vesilesiyle, Frantz Fanon ve Şiddet Sorunu”. **Birikim**, (200).
- Fanon, Frantz. (2011). **Yeryüzünün Lanetlileri**. (çev. Şen Süer). İstanbul: Versus Kitap.
- Fanon, Frantz (2009). **Siyah Deri Beyaz Maske**. (çev. Cahit Koytak). İstanbul: Versus Yayınları.
- Göğü Delen Adam**. (2015). (çev. Levent Tayla). İstanbul: Ayrıntı Yayınları,
- Lazarus, N. (2005). “Disavowing Decolonization Fanon, Nationalism, And The Ouestion Of Representation In Postcolonial Theory”, Anthony C. Alessandrini (Ed.). **FRANTZ FANON Critical Perspectives**, (ss.161-194). New York, Routledge.
- Sayar, Kemal (2002). “Sömürgeciliğin Karşısında Psikiyat: Frantz Fanon”. **Yeni Symposium**, 40 (4): 140-150.
- Şeriati, Ali (1986). **Kültür ve İdeoloji**. (çev. Orhan Bekin). İstanbul: Bir Yayıncılık.
- Taşdelen, Vefa (2013). “Kolonyalizm ve Edebiyat”. **Hece**, (196): 74-84.
- Taylor, C. (2010). “Tanınma Politikası”, Amy Gutmann (Haz.). **Çokkültürcülük** içinde (çev. Yurdanur Salman). (3. Baskı). İstanbul: YKY yayınları.
- Urhan, Veli (2013). “Kolonyal Bilgi-Edebi Metin İlişkisi Bağlamında Söylem”. **Hece**, (197): 79-86.
- Ünlü, Barış (2011). “Frantz Fanon: Ezilenlerin ve Mülksüzlerin Düşünürü”, **Ankara Üniversitesi Afrika Çalışmaları Dergisi**, 1 (1): 9-41.